

**MATEČKOVÁ, Martina – PERNÝ, Lukáš (eds.).
BERNOLÁKOVCI: PREMOŽITELIA ČASU. Martin :
Matica slovenská, 2024, 366 s.**

Problematika osobnosti Antona Bernoláka a jeho spolupútnikov bola posledných bezmála sedemdesiat rokov a predovšetkým ostatných tridsať rokov v slovenskej historiografii pomerne dosť reflektovaná. Išlo pritom nielen o biografické zobrazenie týchto osobností ako predstaviteľov národného pohybu konca 18. a prvej polovice 19. storočia, ale aj ich spoločenskej, kultúrnej a vedeckej činnosti v podobe pomerne rozsiahleho diela. Predovšetkým publikácie v podobe konferenčných zborníkov sa v rôznych oblastiach snažili odhaliť zo života a pôsobenia bernolákovcov čo najviac. Takmer v každej publikácii sa vo väčšej alebo menšej miere objavili aj ich dobové portréty, veduty miest, kde pôsobili (Bratislava, Viedeň, Trnava a pod.) a, samozrejme, aj titulné listy alebo ukážky z ich diel. A práve všetky tieto kontexty: biografický, vedecký, obrazový, ale predovšetkým náučný a osvetový si za cieľ stanovili autori tu prezentovanej publikácie.

Kniha *Bernolákovci: Premožitelia času* zapadá do aktuálneho programového úsilia Matice slovenskej o čo najdôslednejšie zmapovanie a zviditeľnenie všetkých dejateľov slovenského národného pohybu. Tak po roku 2022, ktorý Matica slovenská vyhlásila za *Rok odkazu štúrovcov*, sa patričná pozornosť v tomto kontexte začala venovať aj generácii ich predchodcov – bernolákovcom. Síce nebol vyhlásený tematický rok na ich počesť, no začiatkom novembra 2023 Dom matice slovenskej v Košiciach na pôde Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach zorganizoval úspešnú vedeckú konferenciu *BERNOLÁKOVCI – začiatok novej cesty pre slovenský národ*. Tento počin sa stal aj obsahovým základom pre prezentovanú monografiu, kde konferenčné príspevky v podobe štúdií tvoria druhú najrozsiahlejšiu časť. Zostavovateľmi publikácie sú dvaja odborní zamestnanci MS a organizátori spomenutej konferencie. V prvom rade je to Mgr. Martina Matečková, riaditeľka domu MS v Košiciach, ktorá sa dlhodobo venuje biografickým profilom bernolákovcov. Tie samostatne spracovala v prvej časti knihy, vrátane grafického vyobrazenia časovej osi ich pôsobenia. Druhým zostavovateľom je PhDr. Lukáš Perný, PhD., zo Slovenského literárneho ústavu MS (Bratislava), ktorého hlavným prínosom okrem vlastných, často originálnych textov, bola systematizácia príspevkov a jednotlivých častí a ich vsadenie do širšieho kulturológického kontextu. V rámci tretej, najrozsiahlejšej časti sú prezentované vyčerpávajúce medailóny jednotlivých bernolákovcov vrátane samostatného textu o ich pôsobení a ukotvení v rámci vtedajších slovenských kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií. Posledná štvrtá časť knihy prezentuje okrem reportov z početných podujatí MS o bernolákovcoch aj najvýznamnejšie publikácie, ktoré sa im venujú (*Knihy o bernolákovcoch/ Bernolákovci v knihách*). Toľko k všeobecnému popisu knihy. Nakoľko ide o rozsiahlu – 366-stranovú publikáciu, prejdime k bližšiemu popisu jednotlivých častí, podrobnostiam a zaujímavostiam.

Knihu vo vlastnom úvode veľmi trefne uvádza pochvalný výrok Ľudovíta Štúra o bernolákovcoch, ktorý hovorí, že títo jeho katolícki bratia vyzdvihnutím spisovnej slovenčiny inšpirovali v tomto duchu aj jeho snahu o kodifikáciu jazyka a pozdvihnutie duchovného života národa. Dr. L. Perný ako spoluzostavovateľ tu ďalej vecne informuje o genéze celého projektu, jeho hlavných cieľoch, ale aj dejinnom pozadí pôsobenia bernolákovcov.

Sériu publikovaných príhovorov v rámci tohto projektu, ale aj predchádzajúcich podujatí Matice slovenskej k národnej problematike a zvlášť k bernolákovcom otvoril publikovaný príhovor predsedu MS JUDr. Mariána Gešpera, PhD. Prezentoval v ňom trefnú historickú metaforu o slovenskom národnom pohybe v podobe stavby, kde „strecha je štúrovská, múry generácie Všeslávie, ale pevné základy sú jednoznačne bernolákovské“. Všetky tieto tri generácie slovenských národovcov uvádza ako „premožiteľov času“, čo je zároveň aj vysvetlením druhej časti názvu prezentovanej knihy.

Spoluzostavovateľka publikácie Mgr. Martina Matečková v prvej časti knihy prezentuje vo forme krátkych profilov štyridsať osobností na čele s Antonom Bernolákom. Pri Bernolákovi uvádza napr. aj malú zaujímavosť a to, že meno tejto osobnosti nesie aj istá planétka. Pri väčšine osobností sú uvedené základné biografické údaje, spôsob angažovania sa v národnom živote, ako aj ich vizuálne podobizne v podobe dobových portrétov a zobrazení. Okrem toho sú tu prezentované aj niektoré faximilné, ako aj prepísané ukážky ich diel. Všetky tieto osobnosti autorka prehľadne zaradila do skupín jednak podľa generačných odstupov, ale aj ich orientácie v národnom živote 19. storočia. V rámci tejto chronológie zároveň autorka vytvorila aj prehľadnú časovú os všetkých generácií národného obrodzenia (s. 39). Ide tu teda o vzorový edukačný materiál, ktorý je prehľadný, v rámci svojho rozsahu pomerne obsahovo bohatý a predovšetkým bohato ilustrovaný.

Druhá – vedecká časť publikácie obsahuje jedenásť odborných príspevkov zo spomenutej konferencie, ktorej autormi sú prevažne akademici a vysokoškolskí pedagógovia. V rámci prvého príspevku sa spolueditori publikácie pokúsili zhodnotiť význam bernolákovcov a ich prínos, čo nakoniec zosumarizovali v štrnástich hlavných bodoch, na čele s kodifikáciou slovenčiny, cez kultúrnu, spolkovú, osvetovú a vydavateľskú činnosť. Predovšetkým Pavol Parenička vo svojom príspevku o A. Bernolákovi priblížil nielen podrobné biografické údaje, ale priniesol aj v celku nový pohľad na ich činnosť a pozadie, ako aj prepojenie troch generácií bernolákovcov. Význam kodifikácie prvého variantu spisovnej slovenčiny ako hlavného prínosu činnosti A. Bernoláka popísal vo svojej štúdií doc. M. Ambrozy. Ďalšie viac alebo menej rozsiahle odborné príspevky sa bližšie venovali jednotlivým osobnostiam (Štefan Nikolaj Hýroš, Ján Evanjelista Nálepka, Juraj Holček, Jozef Vurum), dobovému pozadiu (Periodická tlač v čase bernolákovcov, Klasicismus v 21. storočí: perspektívy), ako aj dielu Jána Hollého. Je potrebné zdôrazniť, že vedecký prínos publikácie je evidentný a posúva poznatky o uvedených osobnostiach a problematikách značne dopredu.

Autormi tretej časti publikácie venovanej jednotlivým bernolákovcom sú prevažne odborní a vedeckí pracovníci Matice slovenskej. Okrem zostavovateľov L. Perného

a M. Matečkovej (ktorá tu napísala najviac – až jedenásť medailónov) to sú: Július Lomenčík, Jaroslav Durec, Radoslav Žgrada, Pavol Parenička, Peter Schvantner a Jozef Schwarz. Okrem týchto aktívnych autorov, ktorí prispeli medailónmi k významnejším bernolákovcom, tu boli vypublikované aj staršie texty napr. matičného historika Tomáša Winklera: Ján Hollý – slovenský Vergílius (z knihy Čas pred nesmrteľnosťou) a básnika, publicistu a ľavicového politika Ladislava Novomeského: Odkaz Juraja Fándlyho – kňaz, ktorý stál za slovenskou chudobou. Aj tieto dva texty dodávajú knihe ďalší zaujímavý rozmer. Okrem dvadsiatich siedmich spracovaných osobností vo forme niekoľkostranových medailónov (s reprezentatívnymi portrétmi) M. Matečková navyše samostatne spracovala aj ďalších šesťnásť menej známych bernolákovcov, čím sa publikácii podarilo naplniť jeden z cieľov čo najkomplexnejšie zmapovanie osobností bernolákovského hnutia. Túto časť knihy uzatvoril Jaroslav Durec s popisom kultúrnych inštitúcií, v ktorých pôsobili bernolákovci (Slovenské učené tovarišstvo, Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej, Tatrín a Matica slovenská).

Poslednou ucelenou časťou knihy je osvetová príloha uvádzajúca sedemnásť reportov z podujatí Matice slovenskej k bernolákovcom, ktoré sa konali v posledných rokoch (2001 – 2024) pri príležitosti významných jubileí osobností tejto generácie národovcov v rôznych kútoch Slovenska. Jednotlivé reporty obsahujú aj odkazy na pôvodné zdroje, a fotodokumentáciu.

V rámci poslednej časti: Knihy o bernolákovcoch a Bernolákovci v knihách si dovoľím byť aj mierne kritický. Sú tu totiž zobrazené len reprodukcie niektorých obálok, graficky a názvom zaujímavých kníh, pričom nejde o vyčerpávajúci sumár publikácií o bernolákovcoch. Kniha tohto typu by si zaslúžila aj vypracovanie súhrnnej bibliografie, v ktorej by okrem knižných biografii osobností mali byť zaradené aj konferenčné zborníky a samozrejme, aj časopisecky publikované články a štúdie, prípadne aj internetové zdroje. Takúto systematizovanú bibliografiu určite nemôže nahradiť niekoľkostranový súpis použitej a odporúčanej literatúry, ktorá je na konci knihy.

V konečnom hodnotení je potrebné uviesť, že v rámci opísanej obsahovej zostavy ide o vôbec prvú knihu svojho druhu, s kvalitným vedeckým, odborným, ale aj edukačným, populárno-náučným a osvetovým rozmerom. Zvolený prístup môže byť prvým krokom k pochopeniu významu celej generácie bernolákovcov v širšom kontexte a súvislostiach, pričom môže byť následne použitý aj na spracovanie ďalších generácií „premožiteľov času“. Kniha okrem bohatého sprievodného obrazového materiálu a autentických textov a citátov, ale aj moderného zobrazenia niektorých bernolákovcov pomocou umelej inteligencie, určite na prvý pohľad zaujme aj svojou atraktívnou modrou obálkou. Tá zobrazuje Bratislavský hrad a Trnavu spolu so šiestimi najvýznamnejšími premožiteľmi času z radov bernolákovcov.

Dominik Blanár